

riuat de *rastre* (amb *r* eliminada per dissim.)? o del pre-romà REST de llança?

Però la relació semàntica no seria gaire clara, i morfològicament encara satisfària menys derivar-ho d'això o de RESTARE; car fóra concebible **restants*, pròpiament 'branquetes que queden', però llavors no s'exploraria el sing. *rastà*, que no sembla ser formació analògica recent, vist *rastanada* amb *-ana-*.

Hi ha notable i suggestiva coincidència amb el basc *zarta* 'vara' bisc. i guip. sobretot tenint en compte l'acceptió biscaina «hijuela que brota, alejada del tronco, de la raíz» (per més que en els parlars basc-fr. sigui només «éclat, choc, soufflet»); del qual han restat NLL pre-romans en els Pirineus pallaresos i andorrans: *Certascan* < *çarta-askan* 'fi del brancam, fi dels boscos', i *Certers* (E T. C. 1, 83, 221, 223; II, 32; BDC XXIII, 269).

En bc. n'hi ha també variants metatètiques: bisc. *azterren* que no és solament «raíz, rastro, vestigio» (Azkue), car vells i castissos escriptors biscaïns ho apliquen col·lectivament com a nom de la bosquina, i de la selva espessa («basoen *azterrenak* ateraten» en Mogel, *Peru Abarkar*, p. 20). Com que trobem, si bé menys, una tercera variant, *arrazta*, sembla que es tracta d'una base alternant (A)ÇARTA(N)/ARRAÇTAN/AÇTARREN, -AN; i que el nostre mot ribagorçà podria resultar d'un encreuament entre aquest terme paleopirenàic i els romànics RASTRUM/REST- (veg. REST).

1 Sentit en què antigament s'estengué fins a l'Alt Aragó, amb evolució de la consonant, segons fonètica arag., LL > ě On hi hagué l'antic castell de Sallent de Gállego se'n diu *O ðařastjéċo* < *cierra-rastuecho* (1966). — 2 Això (cf. infra *rastellera*) ens recorda altres vells topònims valencians de la zona veïna, on ha quedat congelada una vella comparació amb estris agrícoles. En el riu Gorgos, cap a Xaló, el Toll del *Garbell* és una gorga per on s'escolen les aigües entre caïres de roca. Una metàfora així quedà des del mossàrab en el nom del *Xelibre* (*ċelibre*), cim entre la Vall Gallinera i l'Alta Vall de Pego, amb l'aparença d'un entrellat de caïres penyalosos, afuat en forma d'obelisc: descendent mossàrab del ll. vg CIRĪBRUM 'garbell', variant de CRIBRUM (REW, 2324.2), documentada en glosses llatines, i amb prolongaments moderns en parlars sards i calabresos.

Rasum, rasura, rasurar, rasurer, V. raure Rat, V. reta

RATA, mot de totes les llengües romàniques d'Occident, i comú amb les llengües germàniques i les cèltiques; d'origen incert; és versemblant que en definitiva vagi partir d'una onomatopeia de la remor que fa la rata en rosegat, i en rossegar-se'n objectes cap al seu cau □ 1ª doc: S. XIII

Quan Jaume de Mallorca demana a l'arquitecte del seu castell una via per escapar-se d'amagat del Rei En Pere i els catalans, que el vigilen, respon l'arquitecte: «Jo no creu pas que una *ratla* hic pogués éxir que vista

no fos», Desclot (§ 134, NCL IV, 86.4). «Does rates, un blanc e autre negre, que rosien les rasius d'un aybre --- la *rata* blanca e la negra ---», *VidesR* (on potser l'autògraf duia *dos rats* en lloc de *does rates*), f° 259v2 (n. 14), traduïnt «mures unum album et unum nigrum» (816.17).

També en Llull. «S'esdevenç que un milà portava una *rata*, e un ermità pregà Déus que aquella *rata* caygués en sa falda; per les oracions del sant hom, Déus féu caser aquella *rata* en la falda d'aquell ermità, lo qual pregà Déus que n faés una bella donzella; Déus exausí los precs del ermità, e féu de la *rata* una bella donzella --- la donzella no volc lo vent per marit, per ço car les muntanyes lo empexaven a son moviment; ni volc les muntanyes, per ço car les *rates* les foradaven; ni volc hom per marit, per ço car auceya les *rates*. A la fi la donzella pregà lo ermità que pregàs Déus que tornàs *rata*, enaxí com d'ebans era, e que li donàs marit un bell *rat*», Llull (*Merav.*, NCL II, 98.24ss.).

«Diu lo fabulari que lo llop se més a preïcar a la *rata*, dient-li que mala bèstia era; car jamés, sens tota vergonya, no feya sinó rosegat sacs e caxes e pa e formatge e peix e carn e tota cosa que trobava. Respòs la *rata*. --Sényer, ze com me preïcats vós a mi, qui sòts lo mejor devorador de la terra?», Eiximenis, *Terç*, cap. 314 (NCL VI, 119.16). *L'InvLC* recull en mss. ross.: «tots los libres de la capella són menjats de *rates*» en un doc. de 1385, i en un altre de 1389 (veg. encara, infra, *ratera*). «Està ab una temor que quasi no l lexa d'ormir: —Oo! si van ladres per casa! — Hoc, de una *rata* que farà qualche brogit, tantost: —A ladres! A ladres!», StVicentF (*Serm.* 1, 217.9). I veg. a *RAPAR* la cita de JoMartorell (ed. Ri., 633.11).

Aplicat a d'altres rosegadors. OPou junt amb «*rata: mus*»; «*rata de pells grises: mus lacissius; r de pells martes: martes; r. de herminis. mus ponticus*», *TbPu*, 55.

La locució *fer rata* és sobretot valenciana. 'fer una colla d'amics i amigues, en una taula, al pas de la porta, a mitja tarda, una menjada de tres o quatre lleguets (tramosos, cacauet etc.) amb un porró de vi' (Real de Montroi, 1962): hi deu participar allò de *matar la rata i córrer la rata pel ventre* (tant val. com del Princ: Lab, Bertran i Bros, *DAG*); però, probablement encara més, les locucions de la mena de *pagar rata per quantitat* (id, id.) i altres on es tracta del llautisme *rata*, en *pro rata parte* (veg. *RAO* i *PORRAT*).

El mascullí *rat*, que ja hem vist en Llull, estigué molt difós d'antic: no sols en els diccs. de rims de JMarc 1 Aversó, sinó en faules dels Ss. xvi-xvii (*DAG*); avui resta molt viu en ross. (Saisset, *Catal d Ross*, 165); «la colobra viu de lluerts, de *rats* ---», Orbanyà, 1960. I en una ampla zona Nord del cat. occidental: a Guissona defineixen la *lluella* com «trumpa d'agafar aucells y *rats*, feta amb pedres o lloses» (JFaus, *BDLC* III, 22). El porta el *DFgra*, si bé com a antiquat avui a Mall. (a profit de *rata*, cast. *ratón*), com supervivent en la dita proverbial «un *rat*, qui no té sinó un forat, prest és agafat» (pp. 614a i 623a). I la data més antiga és de Guillem de Cervera: «e si fas ço d'ivern / que